UNIVERSITY OF HELSINKI

https://helda.helsinki.fi

Jumalan olemus ja ominaisuudet : Kosminen voima vai kanssakärsivä persoona?: God's nature and attributes: A cosmic power or a co-suffering person?

Launonen, Lari

Salmela, Heikki

2022

http://hdl.handle.net/10138/571725

Launonen, L 2022, Jumalan olemus ja ominaisuudet : Kosminen voima vai kanssakärsivä persoona? julkaisussa H Salmela (Toimittaja), Jumala - kaikkivaltias Isä. Suomen helluntailiikkeen opetuksia, Vuosikerta. 2, Aikamedia Oy, Keuruu, Sivut 57-88.

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository. https://helda.helsinki.fi
This is an electronic reprint of the original article.
This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.
Please cite the original version.

Suomen helluntailiikkeen opetuksia 2

JUMALA

– kaikkivaltias Isä

Heikki Salmela (toim.)

SUOMEN HELLUNTAIKIRKKO aikamedia OPISTO

Suomen helluntailiikkeen opetuksia 2

© tekijät, Aikamedia, Iso Kirja -opisto
ja Suomen Helluntaikirkko
Kaikki oikeudet pidätetään.

ISBN 978-952-252-525-3

Sivunvalmistus Aikamedia Oy /
Karen Hagqvist
Otavan kirjapaino Oy, Keuruu 2022

4041 0037
Painotuote

2. Jumalan olemus ja ominaisuudet: kosminen voima vai kanssakärsivä persoona?

Lari Launonen

Kuvittele, että olet lähetystyöntekijä, joka saapuu eristyksissä elävän heimon pariin. Heimo on selvästi uskonnollinen ja harjoittaa niin sanottua lastikulttia (engl. *cargo cult*).

Lastikultteja syntyi Tyynenmeren saarilla erityisesti toisen maailmansodan aikana. Kun Yhdysvaltain armeijan koneet tiputtivat ilmasta sotilailleen aseita, ruokaa ja muita tarvikkeita, osa niistä päätyi paikallisten heimojen haltuun. Heimot tulkitsivat tarvikepakkauksia pudottavat lentokoneet jumalallisiksi olennoiksi tai viestintuojiksi. Yhden lastikultin tiedetään palvovan Ison-Britannian kuningatar Elisabetia ja prinssi Philipiä. Myös kohtaamasi heimon jumalat ovat ihmismäisiä superolentoja, joiden kerrotaan aikoinaan tiputelleen lahjoja taivaalta.

Missiosi on kertoa heimon jäsenille kristinuskon Jumalasta. Onneksi yksi heistä osaa puhua ja lukea englantia. Hän on selvästi terävä-älyinen ajattelija ja kiinnostunut asiastasi. Aloitat tekemällä perusasiat selväksi. On olemassa yksi Jumala, joka on luonut maailmankaikkeuden. Hän on kaikkivoipa, kaikkitietävä ja täydellisen hyvä. Kerrot myös Jumalan rakkaudesta sekä Jeesuksesta Jumalan ainutsyntyisenä Poikana.

Uusi ystäväsi tekee teräviä kysymyksiä, ja pian joudut kolminaisuusopin lonkeroihin. Koska teologian opintosi jäivät aikoinaan kesken, opillinen itsetuntosi alkaa horjua. Ehdotat, että ystäväsi lukisi Raamattua itse. Sieltä selviäisi, millainen Jumala on.

Mooseksen kirjoja luettuaan ystäväsi on innoissaan. Nyt hän tietää, millainen Jumala on: Jumala on valtavan suuri mies, joka asuu taivaassa pilvien yläpuolella mutta silloin tällöin vierailee maan kamaralla. Joskus tuli, savu ja torvensoitto säestävät vierailua, mutta toisinaan hän kävelee muina miehinä illan viileydessä. Jumala pitää karitsoiden ja härkien lihasta tai ainakin lihan tuoksusta. Jumalan mielentilat vaihtelevat ilosta harmitukseen, armollisuudesta kostonhimoon, omaa luomistyötä kohtaan tunnetusta tyytyväisyydestä sen katumiseen, että hän oli erehtynyt luomaan ihmisen.

Huokaiset syvään. Toteat, että Raamattu kyllä puhuu Jumalasta ikään kuin ihmisen kaltaisena olentona. Nämä antropomorfismit[1] eli kuvaukset Jumalan käsistä, jaloista, suusta, silmistä ja sydämestä ovat kuitenkin vertauskuvia. Niitä ei tule ottaa kirjaimellisesti. Jumala on henki ja kaikkialla läsnä, maan päällä ja taivaassa. Hänellä ei ole sukupuolta tai kehoa, vaikka hän voikin joskus ottaa ruumiillisen muodon.

Ystäväsi kysyy, onko myös Jumalan tunteiden kuvauksissa kyse antropomorfismeista. Mietit hetken ja vastaat, että kyllä Jumala ihan oikeasti rakastaa ihmisiä ja iloitsee meistä. Hän myös vihaa syntiä, mutta ei syntisiä. Kohdissa, joissa puhutaan Jumalan vihasta ihmisiä kohtaan, tarkoitetaan Jumalan tuomiota. Lisäksi Jumala tietää aivan kaiken

1 Termi tulee kreikan sanoista *anthropos* (ihminen) ja *morphē* (muoto).

– tulevaisuudenkin – eikä hän siksi voi katua tekojaan samassa mielessä kuin ihminen.

Ystäväsi kurtistaa kulmiaan. Miksi parin jakeen perusteella voidaan todeta, että Jumala on näkymätön henki, kun muualla Raamatussa hänet kuvataan ruumiillisena? Miksi Jumalan rakkaus tulisi ottaa kirjaimellisemmin kuin Jumalan viha tai vaikkapa mustasukkaisuus? Miksi jakeisiin, joiden mukaan Jumala ei kadu tekemisiään, suhtaudutaan vakavammin kuin niihin, joissa Jumala katuu?

Teologian tehtävä on muodostaa johdonmukainen kuva Jumalasta Raamatun tekstien pohjalta. Raamatun teksti on ikään kuin raakadataa, jonka tulkinnassa ja järjestelemisessä kristillisiksi opeiksi tarvitaan järkeä. Läpi historian teologit ovat hyödyntäneet loogista järkeilyä – filosofiaa – myös Jumala-opin rakentamisessa. Filosofiaa on kutsuttu teologian kätilöksi. Sen tehtävä on auttaa selkeän jumalakäsityksen synnyttämisessä.

Tässä artikkelissa tarkastellaan filosofisen teologian piirissä käytyä keskustelua Jumalasta. Sisäisesti johdonmukaista näkemystä Jumalan ominaisuuksista kutsun jumalakäsitykseksi. Termiä ei tule sekoittaa sanaan ”jumalakuva”, jolla yleensä tarkoitetaan intuitiivista, alitajuista ymmärrystä Jumalasta. Usein alitajuinen jumalakuvamme eroaa teologisesta jumalakäsityksestä, johon tietoisesti uskomme. Keskityn jumalallisiin ominaisuuksiin, joista teologien parissa on erimielisyyttä ja jotka erottavat kristillisen teologian eri jumalakäsitykset toisistaan.

Pyrin myös sijoittamaan helluntailaisen Jumala-opin osaksi tätä keskustelua. Helluntaiteologiassa on harvoin tavoiteltu filosofisesti yhtenäistä jumalakäsitystä, mutta sen pääpiirteet näyttävät selviltä. Esitän, että monien muiden

vapaakristillisten kirkkojen ja liikkeiden tavoin helluntailaisuus torjuu Jumalan absoluuttista hallintavaltaa (suvereeniutta) ja muuttumattomuutta painottavan klassisen teismin ja sitoutuu niin sanottuun vapaan tahdon teismiin, joka korostaa Jumalan ja ihmisen vuorovaikutteista rakkaussuhdetta. Helluntailaisuuteen kuuluu vahva näkemys ihmisen roolista Jumalan työtoverina ja hänen suunnitelmiensa toteuttajana. Ihmisten pelastuminen, parantuminen ja Pyhällä Hengellä täyttyminen nähdään riippuvaisena siitä, että kristityt itse valitsevat uskoa, rukoilla ja toimia Jumalan tahtomalla tavalla. Väitän, että suomalaisessa nykyhelluntailaisuudessa tästä ihmiskeskeisestä painotuksesta on kuitenkin jossain määrin luovuttu.

Olio, jota täydellisempää ei voida kuvitella

Jos kristillinen jumalakäsitys ei nouse automaattisesti Raamatun lehdiltä, miten sitä tulisi etsiä? Jumala-opin rakentamista on perinteisesti ohjannut järjellinen periaate, jonka merkittävä keskiajan teologi Anselm Canterburylainen (1033–1109) on selkeimmin muotoillut: Jumala on olio, jota täydellisempää ei voida kuvitella. *Täydellisen olion teologian* mukaan Jumalalla on kaikki mahdolliset ominaisuudet, jotka tekevät oliosta mahtavan tai arvokkaan.[2] Tällaisia ovat esimerkiksi tieto, voima ja hyvyys. Yleensä ajatellaan, että on parempi tietää paljon asioita kuin olla tietämätön tai vääräsä. On parempi olla voimakas kuin heikko. On myös parempi olla moraalisesti hyvä sen sijaan, että olisi paha.

2 Täydellisen olion teologiaa sekä monia muita tämän luvun aiheita käsittelevät suomeksi Vainio & Visala 2011.

Jumalalla on kaikki mahtavaksi tekevät ominaisuudet maksimaalisessa kuviteltavissa olevassa muodossa. Hän on kaikkitietävä, kaikkivoipa ja täydellisen hyvä.[3] Kristityt teologit – kuten myös islamilaiset ja juutalaiset teologit – ovat perinteisesti hyväksyneet käsityksen Jumalasta mahtavimpana mahdollisena oliona.[4] Tästä syystä esimerkiksi raamatunkohtiin, joiden mukaan Jumala katuu, on suhtauduttu vertauskuvallisesti. Jos Jumala kirjaimellisesti katuisi jotakin tekoaan – eli toivoisi, ettei olisi tehnyt sitä – olisi hän tehnyt jonkinlaisen virheen. Täydellinen olio ei voi kuitenkaan tehdä virheitä.

Anselmilainen metodi törmää kuitenkin haasteisiin. Ensinnäkin joidenkin filosofien mukaan väitteet täydellisistä ominaisuuksista ovat ristiriitaisia. Voisiko kaikkivoipa olio vaikkapa luoda niin suuren kiven, ettei hän itsekään jaksaisi sitä nostaa? Vastaammepa kyllä tai ei, lopputuloksena on se, ettei hän ole kaikkivoipa. Tämä klassinen ongelma voidaan kuitenkin ratkaista toteamalla, että idea niin suuresta kivestä, jota edes kaikkivoipa olio ei voi nostaa, on itsessään loogisesti mahdoton. Se, ettei Jumala voi tehdä loogisesti mahdottomia asioita, ei tee hänestä mitenkään vähemmän voimakasta.

Toiseksi Jumalan täydellisiä ominaisuuksia voi olla hankala sovittaa keskenään yhteen. Ongelma voidaan ratkaista määrittelemällä ne toistensa asettamissa rajoissa. Kaikkivoipa Jumalakaan ei esimerkiksi voi valehdella, tehdä

3 Esimerkiksi Jumalan maksimaalista voimaa on mahdollista perustella pelkällä Raamatullakin (esim. Job 42:1–2; Jes. 14:27; Matt. 19:26; Ef. 1:19). Toisaalta Raamattu ei yksiselitteisesti opeta Jumalan olevan vaikkapa täydellisen hyvä.

4 Kristinuskon, juutalaisuuden ja islamin jumalakäsitysten yhtymäkohtia ja eroavuuksia tarkastelee Esko Matikainen artikkelissaan Palvovatko kristitty, juutalainen ja muslimi samaa Jumalaa?

itsemurhaa tai luoda toista Jumalaa ja palvoa tätä. Teot eivät olisi sopusoinnussa Jumalan täydellisen hyvyyden ja ainutlaatuisuuden kanssa. Olennaista jälleen on se, että vaikka Jumala ei koskaan voisi tehdä tällaisia asioita, se ei tee hänestä vähemmän täydellistä oliota.

Kolmanneksi, kuten tulemme huomaamaan, teologit eivät ole yhtä mieltä siitä, mitkä ominaisuudet tekevät oliosta mahtavan. Esimerkiksi 1900-luvulle asti useimmat teologit ajattelivat, ettei Jumala voi kärsiä. Maailmansotien jälkeisessä maailmassa valtaosa on nähnyt asian täysin päinvastoin: täydellisen rakastava Jumala kärsii luomakuntansa rinnalla.

Lopuksi voidaan kysyä, onko täydellisen olion teologiassa kyse Raamatulle vieraan periaatteen ujuttamisesta kristilliseen oppiin? Anselm itse oikeutti metodinsa sanomalla, että mikään täydellistä oliota vähäisempi ei olisi palvonnan arvoinen. Koska myös Raamattu kuvaa Jumalaa monin tavoin ylivertaisena (esim. Hepr. 6:13), täydellisen olion teologiaa voidaan ajatella osittain Raamattuun ja osittain järkeen perustuvana nyrkkisääntönä, joka ohjaa Raamatun tulkintaa. Samalla kuitenkin Raamatun itse tulee antaa määritellä, mitkä ominaisuudet ovat ihailtavia ja arvostettavia.

Tuonpuoleinen ja tuntematon henki

Kristityt teologit ovat olleet pääsääntöisesti samaa mieltä seuraavista väitteistä: Jumala on persoonallinen olento, ruumiiton ja näkymätön henki, kaiken itsensä ulkopuolisen

todellisuuden vapaa[5] luoja ja ylläpitäjä ilman alkua tai loppua. Hän on myös kaikkitietävä, kaikkivoipa, kaikkialla läsnäoleva ja täydellisen hyvä. Tällaista jumalakäsitystä kutsutaan *teismiksi*. Sellaiset näkemykset kuten polyteismi (monijumalaisuus) tai panteismi (kaikki olemassaoleva on jumalaa) eivät nimistään huolimatta ole oikeastaan teismin muotoja. Sen sijaan esimerkiksi pan*en*teismi (kaikki olemassaoleva on Jumalassa) on monien kristittyjen teologien suosiossa.

Ennen eri jumalakäsitysten tarkastelua on syytä tiedostaa, että niiden erot liittyvät oleellisesti Jumalan ja luomakunnan väliseen suhteeseen. Jotkut niistä painottavat enemmän Jumalan tuonpuoleisuutta (transsendenssi), toiset taas Jumalan tämänpuoleisuutta eli läsnäolevuutta (immanenssi).[6]

Tuonpuoleisuus tarkoittaa ensinnäkin sitä, että Jumala on olemukseltaan maailmankaikkeudesta *erillinen* olento, toisin kuin esimerkiksi panteismi opettaa. Juutalais-kristillisen perinteen mukaan luomakunnan ja Jumalan välillä on valtava kuilu. ”Mutta asuisiko Jumala maan päällä? Taivaisten taivaatkaan eivät ole sinulle kyllin avarat”, rukoilee Salomo temppelin valmistuttua (1. Kun. 8:27).[7]

Jumala on myös olemukseltaan *erilainen* kuin mikään luotu. Hän on esimerkiksi itsestään oleva – riippumaton – eli oman olemassaolonsa ainoa syy. Puheessaan Areiopagilla Paavali julistaa, ettei Jumalaa voi ”palvella ihmiskäsin ikään kuin hän tarvitsisi jotakin”, vaan ”itse hän antaa kaikille

5 Kristillisen käsityksen mukaan Jumalan ei välttämättä olisi tarvinnut luoda yhtään mitään. Luominen on Jumalan vapaa päätös. Näkemys poikkeaa esimerkiksi antiikin neoplatonismista, jossa materiaalisen maailman nähtiin virtaavan jumaluuden täyteydestä automaattisesti.

6 Transsendenssia ja immanenssia käsittelevät Westphal 2019 sekä Mawson 2018.

7 Artikkelin raamattusitaatit vuoden 1992 kirkkoraamatusta, ellei toisin mainita.

elämän, hengen ja kaiken muun" (Ap. t. 17:25). Transsendenssin alle voidaan listata myös Jumalan pyhyyden ja valtasuuruuden kaltaisia ominaisuuksia, jotka heijastuvat esimerkiksi Jesajan kutsumusnäyssä (Jes. 6).

Tuonpuoleisuudella on lisäksi seurauksia sen kannalta, mitä Jumalasta voidaan tietää. Jumalan vastaus Jobille (38–41) alleviivaa, miten vähän ihminen ymmärtää Jumalan tekoja. Jotkut teologit ovat jopa kyseenalaistaneet jumalapuheen mielekkyyden: Voiko inhimillinen kieli tavoittaa Jumalan? Voimmeko puhua järkevästi vaikkapa Jumalan rakkaudesta, jos meillä on kokemusta vain inhimillisestä rakkaudesta? Useimmat teologit ovat varovaisen optimistisia inhimillisen kielen kyvystä kuvata Jumalaa, mutta niin sanotun apofaattisen tradition edustajat ovat katsoneet, että voimme lausua Jumalasta vain sen, mitä hän ei ole.[8]

Jumalan tuonpuoleisuudesta johtuen emme voi myöskään kovin suoraviivaisesti olettaa hänen aina toimivan tavalla, jolla olettaisimme ihmisen toimivan. Filosofi Michael Rea (2018) soveltaa periaatetta Jumalan kätkeytyneisyyden ongelmaan. Ongelmassa on kyse siitä, miksi Jumala ei aina paljasta itseään ja synnytä uskoa edes niissä, jotka vilpittömästi etsivät häntä. On väitetty, että täydellisen rakastava Jumala ilmoittaisi itsensä riittävän selvästi jokaiselle ihmiselle, joka on avoin suhteelle Jumalan kanssa. Rean mukaan emme kuitenkaan voi automaattisesti olettaa näin.

8 Aihetta käsittelee Sammeli Juntunen 2015.

Tämänpuoleinen ja läheinen persoona

Jumala on toisaalta myös immanentti eli tämänpuoleinen. Hän on valinnut olla läsnä luomassaan maailmassa, vaikka hän ei olekaan yksi olento muiden joukossa. Puheessaan Areiopagilla Paavali lainaa hyväksyvästi kreikkalaisen runoilijan Aratuksen sanoja: ”Hänessä me elämme, liikumme ja olemme” (Ap. t. 17:28). Raamattu kuvaa Jumalan vaikutusta maailmassa ja ihmisissä ennen kaikkea Pyhän Hengen toimintana. Pyhä Henki esimerkiksi synnyttää luonnollista ja yliluonnollista elämää (esim. 1. Moos. 1–2; Joh. 1:13), antaa viisautta ja johdattaa (Room. 8:3–16, 26), osoittaa synnin (Joh. 16:8) ja jakaa armolahjoja (1. Kor. 12).

Tiedollisessa mielessä Jumalan tämänpuoleisuudesta seuraa, että hänet voidaan tuntea. Kristinuskon mukaan ihminen voi tietää jotakin Jumalasta vain siksi, että tämä on ilmoittanut itsensä. Jumala on ilmoittanut olemassaolonsa ja tietyt ominaisuutensa luomakunnassa sekä moraalilakinsa ihmisen omatunnossa (yleinen ilmoitus) (esim. Room. 1:19–20; 2:15). Luoja ei myöskään ole täysin erilainen kuin luotu. Luonto heijastaa Luojansa ominaisuuksia, ja ihminen on Jumalan kuva (1. Moos. 1:26–27). Koska Jumala on persoona kuten mekin, voimme tietää Jumalasta jotakin tarkastelemalla itseämme ja toisia ihmisiä. Persoona on muun muassa vapaa olento, joka on itsestään tietoinen ja rationaalinen, eli hän kykenee toimimaan järkisyiden pohjalta, ei vain halujen.

Selkeimmin Jumala on ilmoittanut itsensä Raamatussa (erityinen ilmoitus). Myös Raamattu osoittaa Jumalan olevan jossakin määrin luomistyönsä kaltainen. Jumalaa kuvataan eläinten ja ihmisen sosiaalisten roolien avulla. Jumala on kuin uskollinen ja toisinaan mustasukkainen aviomies (esim. Jes. 54), imettävä äiti (Jes. 49:15), lampaitaan suojeleva

paimen (Ps. 78:52), ylväs leijona (Jes. 31:4), uhrautuva kanaemo (Matt. 23:37) ja niin edelleen. Jumalan immanenssi tulee konkreettisimmin ilmi Jeesuksessa, jota Matteus (1:23) nimittää Immanueliksi (”Jumala meidän kanssamme”). Kristillisessä jumalakäsityksessä poikkeuksellista onkin se, että Jumalan itseilmoituksen huipentuma on ihminen, Jeesus Nasaretilainen (Hepr. 1:1–3).

Kristillisen teismin muotoilussa on siis tärkeää etsiä tasapainoa Jumalan tuonpuoleisuuden ja tämänpuoleisuuden välillä.[9] Esimerkiksi panteistinen New age -ajattelu ylikorostaa tämänpuoleisuutta: jumaluus on täällä ja tuolla, minussa ja sinussa. Luodun ja Luojan välille ei tehdä selvää eroa. Jumalan tämänpuoleisuutta ylikorostetaan myös kristillisissä piireissä esimerkiksi silloin, kun opetetaan, että Jumala toimii kuin huolehtiva isä, joka ei anna lapsilleen tapahtua mitään pahaa. Islamin jumalakäsityksen sen sijaan voidaan katsoa ylikorostavan Jumalan tuonpuoleisuutta – hänen erilaisuuttaan ja hänen teittensä tutkimattomuutta.

Tasapainottelu liittyy myös opillisen varmuuden ja mysteerin väliseen jännitteeseen sekä uskonnolliseen kieleen. Esimerkiksi roomalaiskatolisen kirkon tärkein teologi Tuomas Akvinolainen (1225–1274) katsoi jumalapuheen olevan analogista, mikä tarkoittaa, että Jumalan ominaisuuksilla on vastaavuus ihmisen ominaisuuksissa. Esimerkiksi Jumalan rakkaudessa ja ihmisen rakkaudessa on kyllä kyse eri ilmiöistä, mutta Akvinolaisen mukaan ne ovat rajatussa mielessä samankaltaisia.

---

9 Esimerkiksi Grenz & Olson 1992 kuvaavat koko modernia teologiaa soutamisena ja huopaamisena Jumalan tuonpuoleisuuden ja tämänpuoleisuuden välillä.

Klassisen teismin järkkymätön Jumala

Kristilliset jumalakäsitykset voidaan asetella jatkumolle tuonpuoleisuuden ja tämänpuoleisuuden välille. Jumalan tuonpuoleisuutta korostavassa jatkumon päässä painottuvat muun muassa Jumalan ehdoton hallintavalta, hänen erilaisuutensa ihmiseen verrattuna sekä hänen olemuksensa tuntemattomuus. Tämänpuoleisuutta korostavassa päässä Jumala nähdään usein enemmän ihmisen kaltaisena persoonana, jonka kanssa voidaan olla vuorovaikutuksessa ja jonka tieto ja voima ymmärretään rajallisempina. Helluntailainen jumalakäsitys sijoittuu lähemmäs viimeksi mainittua jatkumon päätä.

Tarkastelu on kuitenkin hyvä aloittaa Jumalan tuonpuoleisuutta korostavasta päästä. Kirkkoisä Augustinuksesta (354–430) alkaen aina valistuksen aikaan saakka kristillistä teologiaa hallitsi jumalakäsitys, jota kutsutaan klassiseksi teismiksi. Sen nykyedustajia ovat etenkin katolilaiset tomistit sekä monet kalvinistit.[10]

Klassinen teismin erottaa muista jumalakäsityksistä sen neljä toisistaan riippuvaa väitettä: Jumala on muuttumaton, ajan ulkopuolella, passioton sekä olemukseltaan jakamaton.[11] Tässä yhteydessä keskityn vain kolmeen ensimmäiseen ominaisuuteen.

Jumala on muuttumaton. Klassiset teistit ymmärtävät kaiken muutoksen liikkeenä joko parempaan tai huonompaan suuntaan. Jumala ei tietenkään voi muuttua paremmaksi, koska hän on jo täydellinen. Jumala ei voi muuttua

10 Tomistit ovat Tuomas Akvinolaisen teologisia perillisiä. Kalvinistit taas seuraavat reformaattori Jean Calvinin (1509–1564) teologiasta alkanutta traditiota.

11 Klassista teismiä käsittelevät suomeksi lähinnä Vainio & Visala 2011 sekä Visala 2011. Englanniksi Dolezal 2017 esittelee klassista teismiä helppotajuisesti.

huonompaan suuntaan, koska sen jälkeen hän ei olisi enää täydellinen. Klassisessa teismissä Jumalan muuttumattomuus on absoluuttista. Kyse ei ole vain siitä, että Jumalan luonne tai lupaukset olisivat muuttumattomia. Muuttumattomuus koskee myös hänen ajatuksiaan, tunteitaan ja kokemuksiaan. Ihmisen mielentilat ja tunnetilat muuttuvat joka hetki, mutta Jumalan sisäisessä maailmassa ”ei mikään muutu, ei valo vaihdu varjoksi” (Jaak. 1:17).

Asiaa voidaan havainnollistaa auringon ja maapallon suhteella. Koska maa kiertää sekä oman akselinsa että auringon ympäri, me välillä näemme auringon, välillä emme. Kylmänä talvipäivänä tunnemme sen säteet ihanan lämmittävinä; kesähelteellä aurinko kärventää tuskallisesti. Maasta katsoen näyttää siltä, että aurinko nousee ja laskee, piiloutuu ja paljastuu ja käy läpi vuodenajat kuten mekin. Tosiasiassa muutos on vain meidän kokemustamme auringosta. Samoin esimerkiksi ihmisen siirtyminen Jumalan vihan alta armon alle on klassisten teistien mukaan muutos, joka tapahtuu vain meidän kokemusmaailmassamme. Jumalan asenteet tai ajatukset ihmistä kohtaan eivät muutu.

Koska ajan on perinteisesti katsottu muodostuvan liikkeestä eli muutoksesta, edellä kuvatusta muuttumattomuusopista seuraa, että **Jumala on ajan ulkopuolella**. Klassisen teismin aikakäsityksessä menneisyys ja tulevaisuus ovat yhtä todellisia kuin nykyhetki. Tästä näkökulmasta luominen tarkoittaa sitä, että Jumala luo koko maailmanhistorian kertaheitolla. Jumalan luomisakti on myös perimmäinen syy aivan kaikkeen, mitä tapahtuu. Kaikki onnelliset ja onnettomat tapahtumat ovat Jumalan ennalta määräämiä. Tätä kutsutaan teologiseksi determinismiksi.

Jumalan passiottomuus puolestaan tarkoittaa, ettei mikään ”liikuta” Jumalaa. Filosofi-teologi R. T. Mullinsin (2020) mukaan klassisen teismin oppi Jumalan passiottomuudesta sisältää kolme väitettä:

1. Mikään Jumalan ulkopuolinen ei voi vaikuttaa Jumalaan. Kuvittele, että esitän Jumalalle rukouksessa pyynnön, että hän parantaisi sairaan lapseni. Oletetaan, että rukousaktin alkuperä on minun omassa tahdossani, eli rukoustani ei ole ennalta määrätty. Oletetaan myös, että Jumala vastaa rukoukseeni, ja että ilman sitä Jumala ei olisi parantunut lastani. Klassisen teistin mukaan rukous ei kuitenkaan voi toimia näin. On mahdotonta, että luotu olento voisi saada Jumalan tekemään jotakin, sillä se tarkoittaisi, että ihminen voisi muuttaa Jumalaa toisenlaiseksi. Klassisen teistin mukaan rukoustemme perimmäinen aiheuttaja on sen sijaan aina Jumala itse. Kun Jumala vastaa rukouksiimme, hän vaikuttaa itse itseensä meidän kauttamme.
2. Jumala on ikuisessa ja häiriintymättömässä autuuden tilassa. Mikä tuon onnen saa aikaan? Ei ainakaan mikään maailmassa. Jumala ei iloitse hyvistä teoistamme eikä häiriinny synneistämme. Jumalan huomio kiinnittyy vain siihen, mikä on aidosti huomion arvoista: häneen itseensä.
3. Autuaasta tilastaan johtuen Jumala ei voi kärsiä. Tähän teemaan palataan tuonnempana.

Vapaan tahdon Jumala rajoittaa hallintaansa

Edellä kuvattu klassisen teismin jumalakäsitys voi kuulostaa spekulatiiviselta ja epäraamatulliselta. On silti syytä nähdä, mikä Augustinuksen, Anselmin, Akvinolaisen ja muiden klassisten teistien ajatuksissa on arvokasta. Heidän teologiansa tähtää Jumalan ainutlaatuisuuden, mahtavuuden, arvon ja kunnian osoittamiseen. Heidän teksteistään löytyy paljon rukousta ja ylistystä. He kommentoivat ja lainaavat Raamattua ahkerasti. Klassisella teismillä oli tärkeä rooli varhaisessa lähetystyössä, kun korostettiin kristinuskon Jumalan erilaisuutta verrattuna Rooman ailahteleviin ja juonitteleviin jumaliin ja haluttiin tehdä evankeliumi helposti vastaanotettavaksi antiikin älymystölle.

Toisaalta keskiajan teologit lukivat Raamattua antiikin filosofian sävyttämien lasien läpi. Täydellisyys ymmärrettiin Aristoteleen ja Platonin avulla.[12] Tästä seuraa klassisen teismin keskeinen ongelma eli se, että Jumalasta tulee käsittämätön ja etäinen. Jotkut klassiset teistit ovat jopa todenneet, että Jumala on niin erilainen kuin ihminen, ettei hän oikeastaan ole edes persoona. Hän vaikuttaakin enemmän jonkinlaiselta kosmiselta voimalta. Erityisen vaikeaa on nähdä, miten klassisen teismin kuvaaman Jumalan kanssa voisi olla suhteessa.

Ajatus Jumalan ja ihmiskunnan aidosta, vuorovaikutteisesta suhteesta korostuu sen sijaan monissa modernin teologian jumalakäsityksissä. Näitä ovat esimerkiksi neoklassinen

12 Näin tekivät jossakin määrin myös reformaattorit Martti Luther ja Jean Calvin – huolimatta yksin Raamattu (*sola scriptura*) -periaatteestaan.

teismi, avoin teismi, panenteismi ja prosessiteismi.[13] Yleensä näiden suuntausten edustajat pitävät klassisten teistien tavoin Jumalaa täydellisimpänä mahdollisena olentona, mutta samalla he rajoittavat tai uudelleenmäärittelevät Jumalan klassisia ominaisuuksia.

Helluntailainen ja ylipäätään vapaakristillinen jumalakäsitys sopii erityisen hyvin näkemykseen, jota evankelikaaliteologi Roger Olson (2008) kutsuu *klassiseksi vapaan tahdon teismiksi*.[14] Nimitys viittaa siihen, että Jumala haluaa ihmisten rakastavan häntä ja lähimmäisiään omasta vapaasta tahdostaan (esim. Joh. 7:17; 1. Kor. 10:13; 2. Piet. 3:9; Ilm. 3:20). Vapaan tahdon teismi siis torjuu teologisen determinismin, jonka mukaan ihmisten vapaat teotkin ovat Jumalan ennalta määräämiä. Vaikka teologista determinismiä tavallisesti kannattavien klassisten teistien mukaan ihminen joko tekee syntiä tai Jumalan mielen mukaisia tekoja omasta halustaan, heidän mukaansa ihmisillä ei ole aitoa mahdollisuutta valita toisin.[15] Monien muiden filosofien ja teologien (ja tavallisten

13 Neoklassinen teismi tulkitsee klassisen teismin oppeja esimerkiksi passiottomuudesta ja muuttumattomuudesta vähemmän jyrkästi. Avoimen teismin erottavin piirre on ajatus, ettei Jumala tiedä tulevaisuutta täydellisesti, sillä tulevaisuus riippuu ihmisten vapaista valinnoista. Panenteismissa universumin ajatellaan olevan ”Jumalassa”. Kaikkien näiden kolmen jumalakäsitysten edustajat yleensä katsovat, että Jumala luo maailman ja antaa sen vaikuttaa itseensä vapaasta tahdostaan, kun taas prosessiteismissä Jumala on olemukseltaan riippuvainen maailmasta ja altis sen vaikutukselle. Eri jumalakäsityksiä tarkastelee Visala 2011.

14 Myös avointa teismiä kutsutaan usein vapaan tahdon teismiksi. Tässä tekstissä nämä näkemykset kuitenkin erotellaan Olsonia seuraten. Toisin kuin avoin teismi, Olsonin mukaan klassinen vapaan tahdon teismi katsoo Jumalan kaikkitietävyyden koskevan myös ihmisten vapaita valintoja tulevaisuudessa. Vapaan tahdon teismin ohella helluntailainen jumalakäsitys näyttäisi sopivan myös neoklassiseen teismiin, ainakin siinä muodossa kuin Mullins 2020 ja Peckham 2021 näkemyksen määrittelevät.

15 Tällaista näkemystä vapaasta tahdosta kutsutaan kompatibilismiksi (englanninkielisestä sanasta *compatible*; suom. yhteensopiva). Termi viittaa determinismin ja tahdonvapauden yhteensopivuuteen. Aihetta käsittelee Visala 2017; 2018.

ihmisten) mielestä vapaat teot, joista meitä voidaan pitää vastuussa, kuitenkin edellyttävät mahdollisuutta toimia toisin.[16] Olsonin tavoin he myös uskovat, että Jumala on päättänyt olla pääsääntöisesti puuttumatta vapaisiin valintoihimme, kuten siihen, miten kohtelemme lähimmäisiämme.

Aivan kuten Jumalan Poika ”tyhjensi itsensä” (Fil. 2:7, Raamattu Kansalle -käännös) ja rajoitti jumalallisia ominaisuuksiaan tullessaan ihmiseksi, vapaan tahdon teismin mukaan Jumala on luomisessa rajoittanut hallintavaltaansa. Jumala toimii ikään kuin isä tai äiti, joka haluaa lastensa kasvavan kypsiksi ja itseohjautuviksi aikuisiksi. Siksi Jumala sallii myös moraalisen pahuuden, vaikka se on hänelle vastenmielistä. Se on ihmiselle annetun vapauden hinta. Tähän voidaan lisätä, että Jumala on antanut myös Saatanalle ja pahoille hengille vallan toimia maailmassa.

Kuten esimerkiksi prosessiteismin ja avoimen teismin kannattajat, vapaan tahdon teistit torjuvat käytännössä kaikki edellä mainitut klassisen teismin erityispiirteet. He eivät usko absoluuttisen muuttumattomaan Jumalaan, vaikka Jumalan luonne ja lupaukset nähdäänkin pysyvinä. Koska Jumalaan voi vaikuttaa esimerkiksi rukoilemalla, ei Jumala ole passioton. Jumalan muuttuvaisuudesta seuraa myös se, että ei ole perusteita katsoa Jumalan olevan ajan ulkopuolella luomisen jälkeen.

16 Inkompatibilistista näkemystä tahdonvapaudesta kutsutaan libertarismiksi.

Helluntailaisten vuorovaikutteinen Jumala

Helluntaiteologit ovat harvoin pyrkineet muodostamaan loogisesti johdonmukaista mallia Jumalan ominaisuuksista.[17] Helluntailainen jumalakäsitys kuitenkin istuu klassiseen vapaan tahdon teismin traditioon, johon Olsonin mukaan kuuluu myös Augustinusta edeltäneitä kirkkoisiä, reformaation anabaptistinen ja arminiolainen haara sekä itäinen ortodoksisuus.[18]

Evankelikaaliteologi Clark Pinnockin (2001) mukaan ihmisen ja Jumalan vuorovaikutteinen suhde korostuu erityisellä tavalla helluntailaisuudessa. ”Helluntailaisille”, hän kirjoittaa, ”Jumala ei ole metafyysinen jäävuori vaan elävä persoona”.[19] Pinnock ottaa esimerkit helluntailaisesta spiritualiteetista neljältä alueelta: pelastusopista, henkikasteopista, armolahjoista sekä eskatologiasta eli lopunaikoja koskevista käsityksistä. Seuraavassa tarkastelen näitä alueita ensisijaisesti suomalaisen helluntailaisuuden näkökulmasta.

Ensinnäkin Pinnockin mukaan helluntailaiset ymmärtävät **pelastuksen** vapaaehtoisena astumisena jumalasuhteeseen. Jumala haluaa kaikkien pelastuvan, mutta ei pakota

---

17 Jumalaoppia käsittelevistä helluntaiteologeista esimerkiksi Roger Stronstad 2016, Russell E. Joyner 2007, Keith Warrington 2008, 28–33 ja Valtter Luoto 2004, 34–53 eivät näytä tavoittelevan filosofisesti ehyttä jumalakäsitystä. Veli-Matti Kärkkäinen 2014, 226–249 puolustaa ”klassista panenteismia”. Amos Yongin teologiassa puolestaan näkyy prosessiteismin piirteitä, ks. Urvas 2018.

18 Anabaptistit eli ”uudelleenkastajat” edustivat reformaation radikaalia haaraa, joka halusi poistaa kaiken ei-raamatullisen tradition kristinuskosta ja palata alkuseurakunnan malliin. Arminiolaisuus oli vastareaktio kalvinistiseen pelastusoppiin: hollantilaisteologi Jacobus Arminius (1560–1609) seuraajineen vastusti kalvinistista tulkintaa ennaltamääräysopista ja halusi jättää tilaa ihmisen valinnanvapaudelle pelastusprosessissa.

19 Pinnock 2001, 10. Suomennos kirjoittajan, samoin myöhemmässä Pinnock-sitaatissa.

ketään. Armon vastaanottaminen edellyttää uskonratkaisua. Helluntailaisuus siis kieltää luterilaisten ja kalvinistien deterministisen näkemyksen, jossa pelastus seuraa vääjäämättömästi Jumalan armon vaikutuksesta. Silti Jumalan teon nähdään aina edeltävän uskonratkaisua. Suomen helluntaiseurakuntien uskon pääkohdat -asiakirja (2014) viittaa arminiolaiseen oppiin ennakoivasta armosta: ”Pyhä Henki herättää ihmisen hengellisesti, niin että hän voi ottaa vastaan Jumalan valmistaman pelastuksen”.[20]

Toiseksi, kuten Pinnock esittää, **Pyhän Hengen kaste** edellyttää rukouksessa pyytämistä ja henkikasteen aktiivista etsimistä. Myös **armolahjat**, kuten parantaminen, edellyttävät uskonhenkistä asennetta toimiakseen. Helluntailaisuudessa Jumalan ihmetekoja pidetään riippuvaisena rukouksesta ja anomisesta. Rukousta ei lausuta tyyliin ”jos on sinun tahtosi…”, vaan Pinnockin mukaan helluntailainen ”ottaa auktoriteetin ja melkeinpä vaatii Jumalaa toimimaan”.[21] Myöskään herätys ei tapahdu ilman anomista ja odottamista.

Tältä osin Pinnockin kuvaus ei ehkä enää sovi suomalaiseen helluntailaisuuteen niin hyvin kuin aiemmin. Esimerkiksi Suomen helluntaiseurakuntien uskon pääkohdissa kyllä todetaan, että ”Uusi testamentti kehottaa tavoittelemaan hengellisiä lahjoja yhteiseksi rakentumiseksi”.[22] Toisaalta ihmisen aktiivisuutta ja uskonhenkisyyttä Pyhän Hengen ilmiöiden tavoittelemisessa asiakirjassa ei korosteta. Pinnockin käyttämä termi ”auktoriteetin ottaminen” voi monen suomalaisen nykyhelluntailaisen korvaan kuulostaa jopa

20 Suomen Helluntaikirkko 2014, 19.

21 Pinnock 2001, 13.

22 Suomen Helluntaikirkko 2014, 20.

menestysteologialta.[23] Vaikka helluntaiseurakuntien välillä on eroja, kotimaisen helluntailaisuuden valtavirta on tullut jossain määrin allergiseksi ihmisen roolia korostavalle ihmeiden metsästykselle. Myös herätyksen saapumista saatetaan pitää osittain riippuvaisena määräajoista, jotka Jumala on tuntemattoman tahtonsa mukaan säätänyt. Kaiken ei katsota enää riippuvan ihmisten evankeliointiponnistuksista.

Ajattelutavan muutos on nähtävissä myös suhtautumisessa **lopunaikoihin**. Pinnock toteaa, että helluntailaiset uskovat voivansa jopa jouduttaa Herran päivää ja Jeesuksen toista tulemista viemällä lähetystyön loppuun (vrt. 2. Piet. 3:12). Lopunajoilla on ollut helluntaiteologiassa keskeinen rooli, mutta Suomen helluntaiseurakuntien uskon pääkohdissa Herran päivän jouduttamisesta ei puhuta. Oikeastaan Jeesuksen paluuta käsittelevä kohta korostaa nykytulkintojen moninaisuutta ja toteaa, ettei ”kukaan ihminen ei voi tarkalleen tietää, milloin se koittaa”.[24] Tässä on nähtävissä vastareaktio menneiden vuosikymmenien lopunaikojen ennusteluun.

Helluntailaisten Jumala on siis vuorovaikutteinen, ei absoluuttisen muuttumaton tai passioton. Samalla voidaan väittää, että suomalaisen helluntailiikkeen eetos on liikkunut varsin ihmiskeskeisestä, tämänpuoleisesta jumalakäsityksestä kohti tuonpuoleisempaa jumalakäsitystä. Tiedollisessa mielessä tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että vahva vakaumus siitä, millä tavalla ja missä järjestyksessä Jumala suunnitelmiaan toteuttaa, on saanut rinnalleen nöyrää

23 Kysymystä kristityn auktoriteetista tarkastelee tarkemmin Petri Mäkilä artikkelissaan ”Jumalasuhteen karikoita Uskonliikkeen opetuksissa”. Tässä asiassa Suomen helluntailiike poikkeaa monista uuskarismaattisista seurakunnista, joiden spiritualiteetti heijastaa selvemmin Pinnockin kuvaamaan hengellisyyttä.

24 Suomen Helluntaikirkko 2014, 31.

epävarmuutta Jumalan tahdon ja aikataulujen yksityiskohdista. Myös näkemyksemme Jumalan toiminnasta on muuttunut. Ajatus, että henkikasteet, parantumiset ja herätykset riippuvat ratkaisevasti ihmisten uskon vahvuudesta sekä rukouksen määrästä, on menettänyt suosiotaan.

Jumalan kärsivä rakkaus ja muut tunteet

Helluntailaisuus, kuten muutkin klassisen teismin hylänneet kristinuskon suuntaukset, torjuu klassisen opin Jumalan passiottomuudesta. On kuitenkin hyvä ymmärtää opin perusajatus.[25] Inhimillisiin tunteisiin liittyy aistiärsykkeitä ja fysiologisia tekijöitä. Jos kerran Jumalalla ei ole ruumista, miten Jumalalla voisi olla tunteita? Lisäksi tunteemme ovat usein irrationaalisia ja moraalisesti sopimattomia. Ajaessani autoa voin ärsyyntyä suhteettomasti edessäni matelevan Fiatin hitaudesta. Saatan myös toisinaan kokea synnillisiä tunteita, kuten himoa tai (epäpyhää) vihaa.

Osittain juuri inhimillisen tunne-elämän vajaavaisuuden tähden klassinen teismi on korostanut, ettei täydellisellä Jumalalla voi olla muita tunteita kuin ikuinen autuus. Toisaalta Jumalan passioiden todellisuutta puolustavat teistitkin korostavat, että Jumalan tunteet ovat aina moraalisia ja rationaalisia. Jumala ei esimerkiksi himoitse tai vihastu suhteettomasti.

Kuten täydellisen olion teologian käsittelyn yhteydessä todettiin, Jumalan ominaisuudet täytyy määritellä suhteessa toisiinsa. Tämä tarkoittaa sitä, että sopiakseen yhteen

25 Hyviä johdantoja keskusteluun Jumalan tunteista ovat Mullins 2020 sekä Matz & Thornhill 2019.

joidenkin piirteiden tulee olla ensisijaisia. Muut ominaisuudet määritellään näiden ehdoilla. Esimerkiksi kalvinismi korostaa Jumalan kunniaa ja hallintavaltaa. Kalvinismin hylännyt amerikkalaispastori Austin Fischer onkin usein todennut, että kyseisessä oppijärjestelmässä Jumalan kunnia on ikään kuin musta aukko, joka imee sisäänsä Jumalan muut ominaisuudet. Toisin sanoen esimerkiksi Jumalan rakkaus määritellään niin, ettei sitä enää rakkaudeksi tunnista.

Vapaan tahdon teismissä sen sijaan Jumalan rakkauden voidaan katsoa olevan Jumalan hallitseva luonteenpiirre. On vaikea nähdä, miten passioton Jumala voisi olla aidosti rakastava. Perinteisesti rakkauden on katsottu edellyttävän kahdenlaista halua: rakkaus etsii kohteensa hyvää sekä yhteyttä kohteensa kanssa. Vaikka klassisen teismin Jumalan voitaisiinkin katsoa etsivän (joidenkin) ihmisten hyvää, ei hänen voida sanoa kaipaavan yhteyttä ihmiseen. Tämä voidaan havaita siitä, mitä Anselm Canterburyläinen kirjoittaa Jumalan myötätunnosta:

> ”Kokemuksemme mukaan olet myötätuntoinen, mutta et suinkaan olemuksesi mukaan … Kun näet meidät kaikessa kurjuudessamme, koemme myötätuntosi vaikutuksen, mutta sinä et sitä koe. Olet myötätuntoinen, koska pelastat kurjan ja säästät ne, jotka tekevät syntiä sinua vastaan; samalla kuitenkaan et ole myötätuntoinen, sillä et anna sympatian kurjia kohtaan vaikuttaa itseesi.”[26]

26 Anselmin teosta Proslogion lainataan teoksessa McGrath 1996, 264.

Anselmin kuvausta Jumalan myötätunnosta voidaan verrata auringon lämpöön. Myötätunto kyllä kumpuaa Jumalasta, mutta ei vaikuta Jumalaan sen enempää kuin se, että aurinko lämmittää juuri minua, vaikuttaa aurinkoon.

Rakkaus kuitenkin edellyttää halua yhteyteen, ja yhteyteen kuuluu alttius tulla toisen vaikutuksen alaiseksi. Prosessiteologian isänä pidetty Charles Hartshorne kirjoittaa, että ”rakastaminen merkitsee sitä, että toisen ilo on aihe omaan iloon, toisen suru on aihe omaan suruun. Tomistinen Jumala ei sure, vain iloitsee – mutta tuo ilo ei johdu mitenkään meistä”.[27] Roger Olsonin mukaan keskeinen ero kreikkalaisen filosofian synnyttämän klassisen teismin ja Raamatun Jumalan välillä onkin se, että vain jälkimmäinen on haavoittuvainen. Jumala on ”vapaaehtoisesti avoin sille, että hänen luomistyönsä voivat saattaa hänet vihaiseksi, surulliseksi, siunatuksi, onnelliseksi tai tyytyväiseksi”.[28]

Helluntailaisuudessa, jossa on tapana korostaa Jumalan rakkautta kaikkia ihmisiä kohtaan, lienee myös ominaista ottaa melko kirjaimellisesti Raamatun kuvaukset Jumalan tunne-elämästä. Jumala voi esimerkiksi aidosti kärsiä, ja Pyhää Henkeä voi murehduttaa (Ef. 4:30). Helluntailaista epäilemättä siunaa myös luterilaisen teologin Jürgen Moltmannin toteamus, että Jeesuksen ristin on oltava kristillisen teologian perusta, josta käsin myös huonoa teologiaa voidaan kritisoida. Kirjassaan The Crucified God (1993) Moltmann kirjoittaa: ”Todellista kristillistä teologiaa on se, mikä voi seistä ristiinnaulitun Kristuksen kasvojen edessä. Sen,

27 Hartshorne 1943, 53. Suomennos kirjoittajan.

28 Olson 2017, 137. Suomennos kirjoittajan.

mikä ei voi seistä, tulee kadota. Tämä on erityisen tärkeää sen suhteen, mitä sanomme Jumalasta".[29]

Risti tekeekin vaikeaksi ymmärtää klassisen teismin väitettä, ettei Jumala voi kärsiä. Jo kirkkoisillä oli tapana sanoa, että vain Kristuksen inhimillinen puoli kärsi ristillä. Mutta tällainen vastaus voi tuskin olla rikkomatta Khalkedonin uskontunnustuksen lausumaa Kristuksen jumalallisen ja inhimillisen luonnon yhdistymisestä "sekoittamatta, muuttamatta, erottamatta ja jakamatta".[30] Tähän tunnustukseen kristilliset kirkot ovat perinteisesti sitoutuneet.

Vaikka nykyään monet kalvinistitkin uskovat kärsivään Jumalaan, heidän kannattamansa jyrkkä ennaltamääräämisoppi hämärtää käsitystä Jumalan rakkaudesta. Kalvinismin logiikan mukaan Jumala olisi hyvin voinut ennaltamäärätä kaikki ihmiset pelastukseen, sillä pelastus riippuu vain ja ainoastaan hänen tahdostaan. Kunniansa tähden hän kuitenkin on päättänyt heittää osan ihmiskunnasta helvettiin ilman, että kadotukseen joutuvilla on ollut mitään mahdollisuutta pelastua. Millainen täydellisen rakastava olio tekisi näin? Samaan ongelmaan joutuu vastaamaan myös luterilainen teologia, jonka puhtaaksiviljellyssä armo-opissa ihmisen pelastuminen ei sisällä minkäänlaista uskonratkaisua.

Toki myös arminiolaiseen pelastusoppiin sitoutuvalla vapaan tahdon teismillä on omat ongelmakysymyksensä. Tarjoaako Jumala pelastusta tasa-arvoisesti kaikille? Jos ei tarjoa, ei hän eroa juurikaan kalvinistin Jumalasta. Jos tarjoaa, onko pelastuminen riippuvaista evankeliumin kuulemisesta? Jos on, jättääkö Jumala kansojen pelastumisen

29 Moltmann 1993, x. Suomennos kirjoittajan.

30 Ks. https://fi.wikipedia.org/wiki/Khalkedonin_kirkolliskokous

lopulta ihmisten evankeliointiponnistelujen varaan? Tämä problematiikka nostaa esiin kysymyksen siitä, miten Jumala johdattaa yksilöiden ja kansojen kohtaloa.

Jumalan johdatus, kaikkitietävyys ja ihmisen vapaa tahto

Helluntailaisessa jumalakäsityksessä on myös joitakin sisäisiä jännitteitä. Yksi niistä koskee Jumalan johdatuksen ja kaikkitietävyyden suhdetta ihmisen vapaaseen tahtoon. Muiden vapaan tahdon teistien tavoin helluntailaiset yleensä uskovat, että Jumalan kaikkitietävyys koskee myös tulevaisuutta.[31] Jumalan täydellinen ennaltatietämys kuitenkin näyttäisi olevan jännitteessä vapaan tahdon kanssa. Jos Jumala tietää tänään, että syön huomenna aamupalaksi mustikka-banaanismoothien, onko minulla mahdollisuutta syödä sen sijasta kaurapuuroa tai jättää aamupala kokonaan väliin? Entä onko minulla mahdollisuus jättää tekemättä syntiä, jonka Jumala on ennalta nähnyt?[32]

Teologiseen determinismiin sitoutuneen klassisen teistin on vaikea vastata näihin kysymyksiin myöntävästi. Jumalan tieto tulevaisuudesta perustuu hänen ajattomaan luomisaktiinsa, josta kaikki muut tapahtumat (ihmisten vapaat teot mukaan luettuina) seuraavat vääjäämättömästi. Avoimen teismin edustajalle myönteinen vastaus sen sijaan on helppo.

---

31 Ks. Pinnock 2001, 20. Tämä käsitys sai vahvistusta myös Helluntaiteologinen symposiumi -Facebook-ryhmässä syksyllä 2021 toteutetusta vapaamuotoisesta kyselystä.

32 Vainion & Visalan (2011) ohella keskustelua Jumalan ennaltatietämyksen ja johdatuksen (kaitselmuksen) suhteesta ihmisen vapaaseen tahtoon käsittelee suomeksi Korri 2014. Englanninkielinen johdanto aiheeseen on Beilby & Eddy 2001.

Hän ratkaisee jännitteen sanomalla, ettei Jumalakaan täysin tiedä, mitä tulevaisuudessa tulee tapahtumaan. Avoin teismi saa nimensä ajatuksesta, että tulevaisuus on kirjaimellisesti avoin: sitä ei ole vielä missään mielessä olemassa, eikä siinä siksi ole mitään tiedettävää. Ihmisen vapaista valinnoista johtuen se voi rakentua moneen eri suuntaan kuten keskeneräinen legotorni.

Kuitenkin monien teologien mielestä Jumalan täydellinen ennaltatietämys, yksityiskohtainen johdatus sekä ihmisen vapaa tahto kaikki löytyvät Raamatusta.[33] Siksi jännitettä on pyritty ratkaisemaan toisellakin tavalla. Molinismina tunnetun näkemyksen mukaan Jumala tietää täydellisesti jo ennen luomista, millaisia vapaita valintoja eri ihmiset eri tilanteissa tulisivat tekemään.[34] Jumala valitsee luoda juuri sellaisen maailman juuri sellaisilla olosuhteilla ja ihmisillä, jossa ihmisten vapaiden tekojen myötä maailmanhistoria muotoutuu Jumalan mielen mukaiseksi kokonaisuudeksi.

Analogiana voidaan ajatella tilannetta, jossa narkomaaniksi pukeutunut poliisi lähetetään ostamaan huumeita niitä kaupittelevalta rikolliselta. Poliisit tuntevat rikollisen hyvin ja tietävät etukäteen, missä tilanteessa hän myisi omasta tahdostaan huumeita, niin että hänet sen seurauksena voidaan pidättää. Myös molinismin mukaan ihmisellä on kyllä vapaus tehdä hyviä ja pahoja valintoja, mutta tosiasiassa tulemme valitsemaan juuri Jumalan ennakoimalla tavalla.[35]

---

33 Ihmisen valinnanvapaudesta katso esim. 5. Moos. 30:10–20; Joh. 7:17; 1. Kor. 10:13. Ihmisten tekoja koskevasta Jumalan ennaltatietämyksestä esim. Ps. 139; Jes. 44:7; Jer. 1:5; Ap. t. 2:23, 3:18, 4:27–28.

34 Näkemys on saanut nimensä espanjalaisen jesuiitan Luis de Molinan (1535–1600) mukaan.

35 Molinismin mukaan Jumalallekaan ei ole mahdollista luoda sellaista ihmiskuntaa ja historiaa, jossa ei olisi lainkaan moraalista pahaa, mutta jossa silti toteutuisi kaikki se hyvä, jota Jumala tavoittelee.

Molinistinen ratkaisu on kuitenkin jännitteessä monille vapaakristityille tyypillisen ajattelutavan kanssa, jonka mukaan tulevaisuus voi edetä moneen eri suuntaan.[36] Ajattelutapa tulee ilmi etenkin puheessa Jumalan johdatuksesta. Hyvä Sanoma -lehden (8/2021) artikkelissa ”Taivaasta ohjattua toimintaa” toimittaja Ruut Ahonen kirjoittaa:

> ”Kristityt suhtautuvat johdatukseen vaihtelevasti. Osa ehkä pyytää sitä yleisesti mutta tekee suuriakin päätöksiä kysymättä Jumalalta neuvoa. Toiset ovat nähneet Jumalan ylivertaisen viisauden ja pyytävät kokonaisvaltaisempaa johdatusta, koska haluavat pysyä Jumalan suunnitelmissa.”[37]

Teksti viittaa ajattelutapaan, jonka mukaan ihmiselle on mahdollista joko pysyä Jumalan suunnitelmassa ja johdatuksessa tai joutua niistä sivuraiteelle. Sen mukaan tulevaisuus voi siis edetä monella eri tavalla: Jumalan tarkoittamalla tavalla tai hänen suunnitelmastaan poikkeavilla tavoilla.

Raamattu kuitenkin näyttää opettavan, että tulevaisuus on yksityiskohtaisen tarkasti Jumalan suunnittelema paitsi koko maailman, myös yksilöiden kohdalla (esim. Sananl. 16:33; Matt. 10:29–30; Ef. 1:11; Jaak. 4:15). Tämä suunnitelma sisältää myös virheemme ja syntimme. Esimerkiksi Jeesuksen tuominneet ja teloittaneet juutalaiset ja roomalaiset tekivät syntiä, mutta samalla toteuttivat Jumalan suunnitelmaa (esim. Ap. t. 4:27–28).

Miten Jumalan suunnitelma voi sisältää Jumalan mielen vastaisia asioita? Tässä yhteydessä on tärkeä erottaa Jumalan

---

36 Myös tämä väite sai vahvistusta Helluntaiteologinen symposiumi -Facebook-ryhmässä tekemästäni kyselystä.

37 Ahonen 2021, 34.

suunnitelma kahdesta eri tavasta ymmärtää Jumalan tahto. Jumalan suunnitelmalla tarkoitan sitä maailmanhistoriaa sekä jokaisen yksittäisen ihmisen henkilöhistoriaa, jonka Jumala on jo luomisen yhteydessä nähnyt parhaaksi toteuttaa. Jumalan ensisijaisella tahdolla tarkoitetaan sitä, mitä Jumala haluaisi tapahtuvan, jos historian kulku riippuisi vain ja ainoastaan hänestä.[38] Jumalan toissijainen tahto sen sijaan ottaa huomioon myös ihmisten vapaat valinnat, kuten heidän syntinsä.

Jumalan suunnitelma ja johdatus perustuvat Jumalan toissijaiseen tahtoon. Vaikka siis molinistit ja monet muut vapaan tahdon teistit torjuvat teologisen determinismin, heidänkin mukaansa on vain yksi raide, jota pitkin historian juna etenee.

Vaikka emme omaksuisikaan molinistista selitystä ihmisen tahdonvapauden suhteesta Jumalan johdatukseen ja ennaltatietämykseen, kyseinen teoria osoittaa, että on mahdollista pitäytyä vahvaan näkemykseen kaikista niistä kolmesta ajautumatta ristiriitaan. Tässä kuvattu vahva näkemys Jumalan johdatuksesta ja suunnitelmasta on paitsi raamatullinen, sen omaksuminen voi myös vahvistaa uskonelämäämme. Jos on järkevää uskoa, että Jumala on nähnyt ja suunnitellut elämämme jo ennalta, voimme luottaa, että Jumalan johdatus varmasti toteutuu jokaisen meidän kohdallamme. Yksikään moraalinen tai älyllinen harha-askel ei tule kaikkitietävälle Isälle yllätyksenä. Hän on huomioinut ne kaikki suunnitelmassaan jo luomisen yhteydessä.

---

38 Jumalan ”kahta tahtoa” käsittelee esim. Peckham 2021, 163–170. Ihmisen aidon valinnanvapauden kieltävä teologinen deterministi tietysti uskoo, että historian kulku on riippuvainen vain ja ainoastaan Jumalasta.

Avoimen teismin Jumala puolestaan ottaa riskejä. Koska tulevaisuus on täysin avoin, on ainakin periaatteessa mahdollista, että Jumalan suunnitelmat voivat jossain määrin epäonnistua. Lisäksi avoin teisti joutuu hyväksymään sen, että kärsimys ja paha on usein merkityksetöntä. Tragediat eivät aina palvele mitään suurempaa päämäärää, eikä kaikki välttämättä koidu ”niiden parhaaksi, jotka rakastavat Jumalaa” (Room. 8:28).

Tavoitteena tasapainoinen teologia

Maailman tulevaisuus ei näytä valoisalta. Tätä tekstiä kirjoittaessa vaikuttaa siltä, että koronavirus jää elämään keskuuteemme. Tyrannia ja terrorismi ovat voimissaan lukuisissa maissa. Maastopalot ja myrskyt kertovat ilmastonmuutoksen vääjäämättömästä etenemisestä. Maailman rikkaudet ja ihmisten kulutustottumukset ovat muutamien suuryritysten hallinnassa.

Kaiken keskellä ymmärrän niitä, jotka uskovat klassisen teismin mukaisesti, että Jumala vie suunnitelmansa vääjäämättömästi ja pikkutarkasti päätökseen eikä mikään mahti maailmassa voi hetkauttaa Jumalan tahtoa suuntaan tai toiseen. Toivon itsekin, että kaikki tragediat lopulta palvelisivat Jumalan päämääriä.

En myöskään halua, että Jumalan toiminta riippuisi minun aktiivisuudestani. Kun harvinaisesta sairaudesta kärsivä poikamme oli lähellä menehtyä jo yksivuotiaana, en tuona aikana jaksanut juurikaan rukoilla. En halua sellaista vastuuta itselleni, että jonkun henki – puhumattakaan jonkun toisen pelastumisesta – olisi minun ponnistuksistani kiinni.

Toisaalta klassisen teismin Jumala ei pelkästään salli edellä lueteltuja tragedioita – hän on itse niiden perimmäinen aiheuttaja. Klassisen teismin keskeinen etu on vahva näkemys Jumalan johdatuksesta, mutta sama johdatus on myös vapaan tahdon teistien ulottuvilla. Jos Jumala loi maailman tietäen täydellisesti, millainen maailmanhistoria sen seurauksena syntyisi, on lastenlaulun sanoin ”kaikki Luojan kädessä”. Samalla vapaan tahdon teismin mukaan Jumala on antanut ihmiselle kallisarvoisen lahjan: aidon valinnanvapauden. Tällainen Jumala on lisäksi aidosti Jeesuksen näköinen, rakastava kanssakärsijä.

Suomalaisessa helluntaiteologiassa Jumalan hyvyyttä ja rakkautta on pidetty etusijalla hänen muuttumattomuutensa ja hallintavaltansa kaltaisiin ominaisuuksiin verrattuna. Jumalan ja ihmisen suhde nähdään vuorovaikutteisena: esimerkiksi rukousten uskotaan voivan aidosti liikuttaa Jumalan kättä. Vaikka monia Jumalan siunauksia pidetään ihmisen aktiivisuudesta riippuvaisina, nykyhelluntailaisuudessa varotaan ylikorostamasta ihmisen roolia.

Raamatullisesti, filosofisesti ja hengellisesti tyydyttävän jumalakäsityksen etsiminen edellyttää jatkuvaa tasapainoilua Jumalan tuonpuoleisuuden ja tämänpuoleisuuden välillä. Se vaatii Raamatun, teologisen tradition, järjen ja hengellisen kokemuksen ottamista huomioon. Tämä on myös helluntailaisen teologian tehtävä.

Kirjallisuus

Ahonen, Ruut 2021. Taivaasta ohjattua toimintaa. Hyvä Sanoma 8/2021, 34–36.

Beilby, James K. & Eddy, Paul R. (toim.) 2001. Divine Foreknowledge – Four Views. Paternoster Press.

Dolezal, James 2017. All That Is in God – Evangelical Theology and the Challenge of Classical Christian Theism. Reformation Heritage Books.

Grenz, Stanley J. & Olson, Roger E. 1992. 20th-Century Theology – God and the World in a Transitional Age. IVP Academic.

Hartshorne, Charles 1943. Reflections on the Strength and Weakness of Thomism. Ethics 54:1, 53–57.

Joyner, Russell E. 2007. The One True God. Teoksessa Horton, Stanley M. (toim.): Systematic Theology. Logion Press.

Juntunen, Sammeli 2015. Jumalasta voi puhua. Perussanoma.

Korri, Markus 2014. Keskustelu Jumalan kaitselmuksesta modernissa teistisessä uskonnonfilosofiassa. Pro gradu. https://helda.helsinki.fi/handle/10138/135203

Kärkkäinen, Veli-Matti 2014. Trinity and Revelation. A Constructive Christian Theology for a Pluralistic World, Osa 2. Eerdmans.

Luoto, Valtter 2004. Pientä puhetta suuresta Jumalasta. Aikamedia.

Matz, Robert J. & Thornhill, A. Chadwick (toim.) 2019. Divine Impassibility – Four Views of God's Emotions and Suffering. IVP Academic.

Mawson, T. J. 2018. Divine Attributes. Cambridge University Press.

McGrath, Alister E. 1996. Kristillisen uskon perusteet – Johdatus teologiaan. Suom. Satu Norja ja Reijo Työrinoja. Kirjapaja.

Moltmann, Jürgen 1993. The Crucified God. Fortress.

Mullins, R. T. 2020. God and Emotions. Cambridge University Press.

Olson, Roger E. 2017. The Essentials of Christian Thought – Seeing Reality Through the Biblical Story. Zondervan.

Olson, Roger E. 2008. The Classical Free Will Theist Model of God. Teoksessa Ware, Bruce A. (toim.): Perspectives on The Doctrine of God. B&H Academic.

Peckham, John 2021. Divine Attributes – Knowing the Covenantal God of Scripture. Baker Academic.

Pinnock, Clark 2001. Divine Relationality – A Pentecostal Contribution to the Doctrine of God. Journal of Pentecostal Theology 16, 13–26.

Rea, Michael C. 2018. The Hiddenness of God. Oxford University Press.

Stronstad, Roger 2016. A Pentecostal Biblical Theology – Turning Points in the Story of Redemption. CPT Press.

Suomen Helluntaikirkko 2014. Suomen helluntaiseurakuntien uskon pääkohdat. Suomen Helluntaikirkon julkaisuja 2. Aikamedia.

Urvas, Sanna 2018. Helluntailainen teologia pyrkii osaksi kansainvälistä tiede-teologia keskustelua. Areiopagi. https://www.areiopagi.fi/2018/10/helluntailainen-teologia-pyrkii-osaksi-kansainvalista-tiede-teologia-keskustelua/

Vainio, Olli-Pekka & Visala, Aku 2011. Johdatus uskonnonfilosofiaan. Kirjapaja.

Visala, Aku 2018. Vapaan tahdon filosofia. Gaudeamus.

Visala, Aku 2017. Unohdettu vaihtoehto? Tahdonvapauden ja determinismin yhteensopivuus. Areiopagi. https://www.areiopagi.fi/2017/02/unohdettu-vaihtoehto-tahdonvapauden-determinismin-yhteensopivuus/

Visala, Aku 2011. Mitä tiede ei voi kertoa sinulle. Perussanoma.

Warrington, Keith 2008. Pentecostal Theology – A Theology of Encounter. T&T Clark.

Westphal, Merold 2019. Immanence and Transcendence. Teoksessa Rasmussen, Joel D. S. & Wolfe, Judith & Zachhuber, Johannes (toim.): The Oxford Handbook of Nineteenth-Century Christian Thought. Oxford University Press.